

Některé úvahy nad odpovědností za porušení (ohrožení) všeobecných osobnostních práv

Некоторые замечания по поводу ответственности за нарушение
(подвержение опасности нарушения) общих личных прав

Betrachtungen zur Verantwortlichkeit für Verletzung
(Gefährdung) der allgemeinen Persönlichkeitsrechte

JIRÍ SVESTKA

Osobnost a individualita fyzických osob se zcela zákonitě uplatňuje v nejrůznějších sférách společenského života (lze také říci, že jejich společenská relevance je mnohostranná). Je proto přirozené, že se na právní úpravě, zabezpečování a ochraně všeobecných osobnostních práv, jejichž prostřednictvím se osobnost a individualita jedinců v životě společnosti mj. též projevuje, podílejí předpisy více *právních odvětví* *čs. právního řádu*.

Jde jednak o Ústavu ČSSR (srov. čl. 19, 23, 30, 31, 32, 34, 36), jakož i o některé další právní předpisy ze *sféry tzv. práva veřejného*, jednak o *právní předpisy ze sféry tzv. práva soukromého*.

Hlavní pozornost této studie je věnována zabezpečování a ochraně všeobecných osobnostních práv *ve sféře soukromého práva*, zejména pak *v občanském právu a v jeho rámci odpovědnosti stanovené občanským zákoníkem (občanskoprávní odpovědnost)*.

Pro úplnost sluší ovšem uvést, že významný doplněk této občansko-právní ochrany tvoří ve sféře soukromého práva jednak *pracovněprávní odpovědnost* založená § 60, odst. 2 zákoníku práce č. 65/1965 Sb., jednak *odpovědnost založená tiskovým zákonem* č. 81/1966 Sb. (§ 19, 20).

Ze sféry veřejného práva vystupuje při ochraně všeobecných osobnostních práv do popředí zvláště trestní právo a správní právo a jimi založená *trestněprávní a správněprávní odpovědnost*.

Stručně shrnuto, právní odpovědnost za porušení (ohrožení) všeobecných osobnostních práv fyzické osoby lze tedy v čs. právním řádu systematicky třídit na:

A) *soukromoprávní odpovědnost*, tj. zejména občanskoprávní odpovědnost;

B) *veřejnoprávní odpovědnost*, tj. konkrétně zejména odpovědnost stanovenou trestním zákonem, jakož i zákonem o úkolech národních výborů

při zabezpečování socialistického pořádku č. 60/1961 Sb. a zákonem o místních lidových soudech č. 38/1961 Sb.¹⁾

Možnost konkurence (kumulace) uvedených druhů (forem) právní odpovědnosti sledující funkčně různé právně politické cíle není samozřejmě vyloučeno. Naopak. V některých společensky závažnějších případech teprve jejich souběh a vzájemné doplnění zajišťuje nejen účinnou ochranu postiženému, nýbrž i spravedlivý a přiměřený postih původce neoprávněných zásahů do všeobecných osobnostních práv.

Ad A)

SOUKROMOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST

I. Občanskoprávní odpovědnost

Funkce a povaha občanskoprávní odpovědnosti

1. Povaha všeobecných osobnostních práv, jakož i požadavek zajištění jejich účinné právní ochrany vyžadují, aby i jejich porušení (resp. již ohrožení) ze strany třetích (fyzických či právnických) osob, neboli jinak řečeno, porušení, které nastalo v horizontální právní sféře, bylo pro rušitele — původce neoprávněných zásahů spojeno s nepříznivými právními následky ve formě stanovení nové právní povinnosti — odpovědnosti.

Nutno říci, že tomuto požadavku platná úprava občanského zákoníku z r. 1964 vychází — ve srovnání s dřívějším právním stavem — vstřícně, že vedle *obecných prostředků právní ochrany všeobecných osobnostních práv*, poměrně velmi zevrubně upravuje i *specifickou odpovědnost za jejich porušení (ohrožení) v § 13 obč. zák.*

2. Protiprávním porušením (ohrožením) všeobecných osobnostních práv může dojít ke vzniku:

- a) jednak *nemajetkové* (nehmotné, imateriální, ideální, morální) *újmy*;
- b) jednak *majetkové* (hmotné, materiální) *újmy-škody*.²⁾

¹⁾ V nejnovější sovětské učebnici občanského práva (Moskva 1969, sv. I., str. 22, hl. red. P. E. Orlovskij—S. M. Kornějev) se píše: „Rozšíření občanskoprávní ochrany osobních statků nemajících majetkový obsah svědčí o tom, že v sovětské společnosti vzrůstá význam morálních hodnot lidské osobnosti i jednotlivých organizací, což je v souladu s Programem KSSS, podle kterého přechod ke komunismu znamená všestranné rozvinutí svobody osobnosti i práv sovětských občanů.“

Všestrannou právní úpravou ochrany osobnosti v čl. 8 Všeobecné deklarace lidských práv, podle kterého má „každý právo na účinnou ochranu před příslušnými vnitrostátními soudy proti činům, které porušují základní práva, jež jsou mu přiznána ústavou nebo zákonem“.

Spolu s touto ochranou jde ovšem ruku v ruce požadavek, aby občan plnil zároveň všechny své povinnosti vůči státu a společnosti (tato vzájemná vazba práv a povinností občana nebyla vždy v nedávné minulosti náležitě respektována).

²⁾ O obou těchto pojmech viz blíže Š. Luby, *Prevenencia a zodpovednosť v občianskom práve*, Bratislava 1958, sv. I., str. 270 a n.; J. Švestka, *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*, Academia 1966, str. 83 a n.

Ad a) Tam, kde protiprávním porušením (ohrožením) všeobecných osobnostních práv došlo ke vzniku nemajetkové újmy, nastupuje občanskoprávní odpovědnost za nemajetkovou újmu (§ 13 obč. zák.).

Funkcí a právněpolitickým cílem tohoto druhu občanskoprávní odpovědnosti je působit formou uložení nové povinnosti na rušitele-původce neoprávněného zásahu v tom směru, aby se

- aa) *zdržel dalších neoprávněných zásahů* (preventivní prvek);
- bb) *odstranil následky neoprávněných zásahů* (restituční prvek);
- cc) *poskytl postiženému zadostiučinění — satisfakci* (satisfakční prvek).

Jak je z uvedeného výčtu povinností postihujících rušitele patrné, uvedené druhy specifické občanskoprávní odpovědnosti jsou — ve srovnání s některými jinými druhy občanskoprávní odpovědnosti — poměrně dosti rozmanité. To je dáno jednak různorodou povahou jednotlivých všeobecných osobnostních práv, jednak — a to zejména — úsilím právní politiky zajistit postiženým právě v těchto případech co nejadekvátnější a nejúčinnější právní ochranu. V této souvislosti nelze totiž pominout skutečnost, že lidé právě zásahy do všeobecných osobnostních práv pociťují — a lze předpokládat, že čím dále tím více v budoucnu budou pociťovat — v podmínkách moderní socialistické společnosti za tíživé, leckdy tíživější než zásahy do jejich majetkové sféry.

Odpovědnost za nemajetkovou újmu vzniklou neoprávněným porušením (ohrožením) všeobecných osobnostních práv je založena *na objektivním principu, tj. bez zřetele na zavinění rušitele.*

Tím — jak bude ještě vyloženo dále — se tato občanskoprávní odpovědnost výrazným způsobem odlišuje od trestněprávní odpovědnosti, resp. od administrativněprávní odpovědnosti, u kterých nezbytným předpokladem úspěšného poskytnutí ochrany je, aby k porušení-ohrožení příslušného všeobecného osobnostního práva došlo zaviněně. V některých případech trestné odpovědnosti se dokonce vyžaduje pouze kvalifikované zavinění — úmysl (srov. trestný čin pomluvy podle § 206 tr. zák.).

Vybudování občanskoprávní odpovědnosti za porušení (ohrožení) všeobecných osobnostních práv na objektivním základě lze *v této oblasti občanského práva považovat z právně politického hlediska za odůvodněné a přiměřené.*

Váha zájmů postižených fyzických osob si právě v těchto případech, kdy dochází k porušení (ohrožení) jejich osobnostních práv ze strany třetích (fyzických či právnických) osob, vyžaduje, aby postiženým fyzickým osobám byla *v občanskoprávní sféře zajištěna všestranná účinná ochrana*, čítaje v to i ochranu nejen před zaviněným, nýbrž i před nezaviněnými, leč objektivně protiprávními zásahy. Z tohoto hlediska proto není a ani být dobře nemůže rozhodující, jestli např. určitá osoba rozšiřující o jiné osobě nepravdivé zprávy poškozující její čest-důstojnost a snižující tak objektivně její vážnost v očích ostatních spoluobčanů, byla v dobré víře, že jde o tvrzení a údaje odpovídající skutečnosti.

Tuto právní ochranu by jim pouze trestněprávní, resp. administrativněprávní předpisy, které se zřetelem ke svým koncepcím odpovědnosti vy-

žadují na straně rušitele-původce protiprávního zásahu vždy i zavinění, nemohly samy dobře zabezpečit.

Vycházejíc z těchto právně politických úvah a cílů, postavila se platná čs. právní úprava ochrany všeobecných osobnostních práv, zakotvená v občanském zákoníku v § 13, na princip odpovědnosti bez zřetele na zavinění (na straně původce protiprávního zásahu není tudíž třeba ani existence nedbalosti).

Tím podle našeho názoru platná čs. občanskoprávní úprava přispěla — a to nikoli podcenitelnou měrou — k celkovému úsilí socialistické společnosti a její právní politiky vybudovat účinný a — *pokud možno — bezmezový komplex právní ochrany všeobecných osobnostních práv člověka.*³⁾

Ad b) Tam, kde porušením (ohrožením) všeobecných osobnostních práv došlo na straně postižené fyzické osoby zároveň ke vzniku majetkové újmy-škody, nastupuje spolu s občanskoprávní odpovědností za nemajetkovou újmu také občanskoprávní odpovědnost za vzniklou škodu (§ 16 obč. zák.).

Tato občanskoprávní odpovědnost za škodu se podle výslovného odkazu obsaženého v cit. ustanovení upravuje co do podmínek vzniku, rozsahu náhrady, zmírnění apod. obecnými ustanoveními občanského zákoníku o odpovědnosti za škodu (§ 415, 420 a n. obč. zák.).⁴⁾

Funkcí tohoto druhu občanskoprávní odpovědnosti je působit v první řadě na rušitele-škůdce v tom směru, aby obnovil (reparoval — kompenzoval) porušený majetkový vztah, resp. vzniklou majetkovou újmu, a to buď

a) *uvedením v původní stav* (naturální restituce), resp. není-li to dobře možné a účelné,

b) *náhradou v penězích* (relutární restituce).

Tato odpovědnost však zprostředkovaně působí na škůdce i ve smyslu preventivně výchovném a tímto zprostředkujícím vlivem zároveň na všechny ostatní třetí osoby v tom smyslu, aby se působení majetkových škod vystříhaly.

Odpovědnost za škodu obecně — včetně protiprávních zásahů do všeobecných osobnostních práv — je zásadně vybudována na principu odpovědnosti za zavinění. To je třeba považovat za přiměřené a únosné i pro oblast případů námi zkoumaných.⁵⁾

Ani při porušení všeobecných osobnostních práv provázeného vznikem škody není totiž žádného závažného právně politického důvodu vykračovat z jinak zásadně uplatňovaného primátu odpovědnosti za zavinění.

³⁾ O některých možnostech, jak právní ochranu osobnosti fyzické osoby dále prohloubit a zintenzívnit i na úseku občanského práva, viz ještě v dalších výkladech.

⁴⁾ Právě tak je tomu i v sovětském občanském právu, kde se náhrada majetkové újmy — škody posuzuje např. podle čl. 444 GK RSFSR, jakož i v maďarském a polském občanském právu, kde je tento princip zdůrazněn přímo v rámci úpravy ochrany osobnostních práv (srov. § 85, odst. 2 maďarského občanského zákoníku a čl. 24, § 2 polského občanského zákoníku).

⁵⁾ Bližší zdůvodnění viz u J. Švestky, cit. práce v pozn. č. 2, str. 50 a n.

Podmínky (předpoklady) občanskoprávní odpovědnosti

1. I pokud jde o podmínky (předpoklady) občanskoprávní odpovědnosti za újmy způsobené protiprávním zásahem do všeobecných osobnostních práv sluší rozlišovat mezi

- a) občanskoprávní odpovědnosti za nemajetkovou újmu,
- b) občanskoprávní odpovědnosti za majetkovou újmu-škodu.

Ad a) Ke vzniku objektivní odpovědnosti za nemajetkovou újmu způsobenou protiprávním zásahem (porušením či ohrožením) do všeobecných osobnostních práv musí být splněny určité podmínky (předpoklady).

Těmito podmínkami (předpoklady) jsou:

aa) protiprávnost zásahu a jeho objektivní způsobilost přivodit újmu na osobnosti fyzické osoby,⁶⁾

bb) existence imateriální újmy,

cc) existence příčinné souvislosti mezi 1. a 2.

Ad aa) Občanskoprávní ochrana osobnosti fyzické osoby přichází v úvahu jen u takového zásahu do všeobecných osobnostních práv, který je

aaa) protiprávní (neoprávněný — nedovolený) a zároveň (kumulative — uno actu)

bbb) objektivně způsobilý přivodit imateriální újmu na osobnosti fyzické osoby.⁷⁾

Ad aaa) Protiprávním je — obecně řečeno — každý zásah do všeobecných osobnostních práv, který je v rozporu s objektivním právem, tj. s právními předpisy.

O rozpor určitého zásahu s objektivním právem však jde netoliko tehdy, porušuje-li zásah právní předpisy přímo, nýbrž i tehdy, jestliže takový zásah právní předpisy obchází (jde-li tedy o chování tzv. in fraudem legis).

Protiprávnost každého zásahu, tedy i zásahu do všeobecných osobnostních práv, je objektivní kategorií, kterou je dlužno přísně odlišovat od zavinění, jakožto kategorie subjektivní.⁸⁾

V určitých případech však o protiprávní zásah do všeobecných osobnostních práv nejde, byť se zásah jako odporující právu navenek (opticky) jevil.

Tak je tomu — obecně řečeno — tehdy, jestliže čs. právní řád — vycházejí z právního principu, že určitý právem chráněný statek je ve srovnání

⁶⁾ Požadavek protiprávnosti ohrožení, resp. porušení všeobecných osobnostních práv např. výslovně požaduje čl. 24, § 1 polského občanského zákoníku. J. Wisniewski, *Zarys prawa cywilnego*, Warszawa 1969, str. 39 a n.

⁷⁾ Zkoumáme-li např. úpravu sovětského občanského práva (např. čl. 7 GK RSFSR) a v jistém rozsahu i maďarskou občanskoprávní úpravu (§ 863, odst. 1), zjišťujeme, že ty rozšiřují ochranu proti nedovoleným zásahům i na právnické osoby. O. S. Joffe, *Sovětskoje graždanskoje pravo*, Moskva 1967, tři učebnice sovětského občanského práva, sv. I., rok 1965, 1968, 1969 aj.

⁸⁾ Blíže o protiprávnosti, jakož i o jejím vztahu k zavinění — viz Š. Luby, práce cit. v pozn. č. 2, str. 306 n.; J. Švestka, práce cit. v pozn. 2, str. 69 a n.

se statkem, do něhož se zasahuje, z hlediska zájmů společnosti významnější a přednější — tyto zásahy dovoluje, resp. je někdy dokonce přímo příkazuje provést.

V právní teorii, legislativě i praxi se v takových případech hovoří o *okolnostech vylučujících protiprávnost*.

Okolnosti mající tyto právní důsledky jsou buď obsaženy v právních normách přímo, anebo z nich *vyplývají* (v posléze uvedeném případě je to pak ovšem nutno výkladem zjistit).

Z hlediska vyloučení protiprávnosti zásahů do všeobecných osobnostních práv mají právní relevanci zejména tyto okolnosti:

aaaa) o protiprávní zásah nejde tam, kde dotčená fyzická osoba se zásahem do svých všeobecných osobnostních práv — ať již výslovně či konkludentně — souhlasila (obecně se uplatňující právní princip „*volenti non fit iniuria*“).

Tak např. o protiprávní zásah do všeobecného osobnostního práva na jméno by nešlo tam, kde by určitá osoba získala oprávnění užívat jména jiné osoby na základě jejího svolení.

V této souvislosti je ovšem třeba na místě dodat, že svolení oprávněné fyzické osoby vylučuje protiprávnost zásahu do jejích osobnostních práv zásadně jen tehdy, jde-li o takové všeobecné osobnostní právo, jímž tato osoba může platně *disponovat*, tj. u něhož není dán převládající závažný zájem společnosti na tom poskytnout mu právní ochranu i event. proti vůli samotné dotčené fyzické osoby.

Z toho, co bylo řečeno, proto konsekventně vyplývá, že platnost shora uvedeného obecného občanskoprávního principu „*volenti non fit iniuria*“ je v čs. socialistickém občanském právu i ve sféře všeobecných osobnostních práv v určitých směrech omezena. Proto např. protiprávnost útoku na život nebo zdraví určité fyzické osoby vedeného za účelem usmrcení, resp. závažného poškození její tělesné integrity nemůže být vyloučena tím, že sama napadená fyzická osoba dá k tomuto útoku svolení (souhlas).

Dlužno dále upozornit na to, že i pro ty případy, kdy k zásahu do všeobecných osobnostních práv (statků) dochází se svolením dotčené fyzické osoby — nikoli tedy pouze pro případy stanovené § 12, odst. 1 obč. zák., jak by tomu snad mohla nasvědčovat nikoli příliš šťastně koncipovaná legislativní úprava v § 12, odst. 3 obč. zák. — platí obecná zásada, že zásah, resp. užití se musí stát přiměřeným způsobem (pozitivní podmínka) a zároveň (kumulative), že nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy dotčené souhlasící fyzické osoby (negativní podmínka).

Svolení dotčené fyzické osoby bude nejčastěji *výslovné* (písemné či ústní). Může však být uděleno též *mlčky* — *konkludentně* — *per facta concludentia* (např. přijetím odměny bez dalšího), jestliže podle okolností případu nemůže být žádných pochybností o tom, co oprávněná fyzická osoba chtěla svým chováním vyjádřit (§ 35, odst. 1 obč. zák.).

Svolení, jakožto právní úkon, musí být dáno svéprávnou fyzickou osobou a i jinak musí splňovat všechny potřebné náležitosti vyžadované občanským právem pro právní úkony (§ 34 a n. obč. zák.).

Svolení dotčené fyzické osoby musí být dáno ještě před protiprávním zásahem do jejích všeobecných osobnostních práv.

bbbb) *o protiprávní zásah do všeobecných osobnostních práv nepůjde ani tam, kde k takovému zásahu došlo na základě tzv. zákonných licencí, stanovených v § 12, odst. 2 a 3 obč. zák.⁹⁾*

Tu jde o typické případy, kdy nad individuálním zájmem fyzické osoby, do jejíž osobnosti je zasahováno, prevládají závažnější zájmy společnosti.

cccc) *o protiprávní zásah do všeobecných osobnostních práv nepůjde ani tam, kde to dovolují jiná ustanovení občanského zákoníku, resp. kde to dovolují ustanovení jiných čs. právních předpisů — zákonů.¹⁰⁾*

O protiprávní zásah do všeobecných osobnostních práv nepůjde v prvé řadě tam, kde určitá fyzická osoba jedná v rámci výkonu — uplatňování svého subjektivního práva, právě tak jako tam, kde plní svou právní povinnost.

Nelze tudíž považovat za protiprávní zásah do všeobecného osobnostního práva, k němuž došlo např. při výkonu oprávněné svépomoci (§ 6 obč. zák.) anebo který nastal za podmínek speciálně upravené svépomoci v rámci předcházení škodám (§§ 416—418 obč. zák.).

O protiprávní zásah nepůjde však ani tam, kde určitá fyzická osoba musí s ohledem na důležité společenské zájmy, resp. s ohledem na respektování práv ostatních spoluobčanů trpět omezení určitých osobnostních práv v rámci soudního (srov. jen např. §§ 78, 79, 86—88, 112 tr. zák.) či správního řízení, resp. v rámci poskytování určité preventivní zdravotnické péče (např. povinnost podrobit se očkování podle zákona č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu) apod.

V této souvislosti bude jak z teoretických, tak i zejména praktických zřetelů na místě zmínit se podrobněji o tom, že jednání zasahující do sféry chráněných všeobecných osobnostních práv není protiprávním ani tehdy, došlo-li k němu v rámci výkonu práva kritiky, jakožto formy svobodného projevování a střetávání názorů.

Čs. právní řád — počínaje ústavou (srov. čl. 28) — zaručuje právo kritiky a svobodu projevování názorů.

Její výkon — ať již ze strany jednotlivých fyzických osob anebo ze strany právnických osob — je jedním z nezbytných předpokladů celkového příznivého společenského (mravního, politického, hospodářského, vědeckého, kulturního) vývoje. Svobodná kritika a její výkon se stává účinným

⁹⁾ Pro zajímavost je třeba upozornit na to, že v anglickém právu tzv. „privilege absolute and privilege qualified“, resp. tzv. „fair comment made in good faith upon a matter of public interest“ (blíže o tom viz O. H. Phillips, *First Book of English Law*, London 1965). Pro oblast amerického práva píše např. E. C. Thomas, *The Law of Libel and Slander*, New York 1949, že „... defamatory statement must be unprotected...“.

¹⁰⁾ Dovolnost zásahů do všeobecných osobnostních práv zakotvených v základní právní normě, jako je občanský zákoník, nemůže být podle mého názoru založena žádnými právními předpisy nižší právní síly.

nástrojem pro překonávání existujících sociálních (neantagonistických) rozporů.

Uplatňování a rozvoj kritiky tak přispívá netoliko ke zdravému a svobodnému rozvoji osobnosti a individuality jedince, nýbrž je zároveň v maximálním souladu s celospolečenskými zájmy socialismu.

Nelze proto považovat za *protiprávní zásah do všeobecných osobnostních práv fyzických osob (nejčastěji tu bude s ohledem na povahu věci přicházet v úvahu zásah do občanské cti a důstojnosti)*, k němuž došlo při výkonu práva kritiky.

Nezbytnou podmínkou platnosti tohoto závěru ovšem je, že jde o *prá-
vem přípustnou, resp. právem aprobovanou kritiku*.

Takto obecně charakterizovaná kritika (právem přípustná, resp. aprobovaná) v první řadě předpokládá, že při ní *nejdou překročeny meze věcné a konkrétní kritiky*.

Za *věcnou kritiku* lze považovat pouze takovou kritiku, která vychází z pravdivých premis a zároveň z nich — podle všech zásad logického myšlení — dovozuje i správné konkluze.

Konkrétní kritiku je pak kritika, která vychází a opírá se o určité — konkrétní skutečnosti. To znamená, že se musí vyvarovat toliko všeobecných soudů, nikterak neopřenesených o konkrétní skutečnosti. Tyto určité, konkrétní skutečnosti musí být také — leč by šlo o skutečnosti obecné, resp. notoricky známé — v hodnocení prováděného určitým subjektem uváděny.

Kromě těchto náležitostí právem přípustná, resp. právem aprobovaná kritika zároveň předpokládá, že je — uvažováno z hlediska slušnosti — *přiměřenou i co do formy, způsobu a vůbec co do všech okolností, za kterých k ní dochází*.

Shora uvedené omezení kritiky a jí sledovaného střetávání názorů je třeba v moderních socialistických společnostech považovat za přirozené. Nelze totiž spustit se zřetele, že ani svoboda kritiky nemůže být v těchto společnostech absolutní, nýbrž že při ní musí být vždy brány odůvodněné zřetele jak na ostatní spoluobčany (tj. aby svoboda kritiky jednoho jedince nevedla k potlačování a deformování osobnosti ostatních jedinců žijících ve společnosti), tak v určitých odůvodněných případech i na společnost jako celek.¹¹⁾

Zjištění, kdy o právem přípustnou, resp. aprobovanou kritiku ještě půjde a kdy již nikoli, bude záviset vždy na okolnostech a povaze konkrétního případu. Že soud při svém rozhodování bude muset přihlížet

¹¹⁾ Tak např. i pro oblast západního amerického práva již cit. E. C. Thomas (*The Law of Libel and Slander*, New York 1949) píše, že svoboda projevu neznamená ještě oprávnění rozšiřovat urážky a útoky na čest a reputaci lidí. Proto má být podle něho dotčeným lidem poskytnuta proti takovýmto útokům a urážkám právní ochrana ve formě tzv. law of defamation (Libel and Slander). Podobně uvažuje i C. H. Pritchell, *The American Constitutional System*, University of Chicago, 1963, a jiní.

vždy i k čl. VI občanskoprávních zásad, je, myslím, mimo pochybnost.¹²⁾

K určitému dokreslení výše uvedených úvah lze ze současné soudní praxe uvést rozhodnutí okresního soudu v Bratislavě čj. 8 C 102/1964, který neuznal za případ právem přípustné kritiky zásah provedený článkem uveřejněným v časopise „Slovenská hudba“ pod názvem „Diabolus in musica“, v němž byl kritizován výběr skladby a její interpretace. Článek, ve kterém byly uvedeny vývody jako „pán kapelník, který v posledních letech roků přežíval krizi svých kapelnických roků, sa po stagnujúcich pomeroch zväzového funkcionára so zdravým naturelom odvážne vrhol cez núdzový východ na pole neorané“, kde bylo i dále použito takových slovních difamujících hříček jako „... zo(h)ralo...“ apod., byl soudem považován za nevěcný způsob ironizování dirigenta orchestru.

Konečně v souvislosti s výkladem případů sub cccc) třeba uvést, že za protiprávní zásahy do všeobecných osobnostních práv *nelze považovat ani takové zásahy, které lze podle obsahu, formy, cíle a záměrů charakterizovat jako bona fide učiněná upozornění, podněty k řešení nebo žádosti o objasnění a prošetření určitých okolností a které byly také za tím účelem učiněny na patřičném místě.*¹³⁾

Podmínkami nezbytnými pro zbavení zásahu protiprávnosti v těchto případech tedy je, aby projevy tohoto druhu byly proneseny v prostředí, jež je oprávněno věc řešit (např. u soudu či u jiného orgánu) a dále aby ten, kdo takto jedná, jednal v dobré víře (bona fide).

Považovat totiž i takovéto projevy za protiprávní zásahy do chráněných všeobecných osobnostních práv by ze společenských hledisek nebylo v souladu a duchem a cílem zákonné úpravy ochrany osobnosti fyzických osob. Takový výklad by navíc mohl vést i k projevům lhostejnosti a pasivity osob plynoucích z nadměrných obav před případnou odpovědností, tedy ke zjevu společensky velmi nežádoucímu.

Odlišení těchto upozornění, žádostí o řešení anebo objasnění některých otázek týkajících se osobnosti fyzické osoby od skutečně protiprávního zásahu do všeobecných osobnostních práv ochráněných § 11 a n. obč. zák., bude v praxi opět vždy věcí posouzení konkrétního případu. Nikterak nezakrývám, že toto rozlišení, při kterém bude mj. soud používat základního čl. VI. obč. zák., bude v aplikační praxi leckdy velmi obtížné.

Zásahy do chráněných všeobecných osobnostních práv se mohou stát netoliko *ústně* (např. někdo jiného urazí při vystoupení na schůzi či při jiném shromáždění, rozšiřováním nepravdivých zpráv apod.) anebo *písemně* (např. rozesláním dopisu, na nástěnce, periodickém tisku, v knize apod.), *nýbrž i jiným chováním* (např. obrazem, obrázkovým snímkem ve filmu a televizi, karikaturou, difamujícím posuňkem, resp. vůbec nějakým urážlivým chováním apod.).

¹²⁾ K tomu srov. blíže K. Knap—J. Švestka, Právo na ochranu osobnosti v občanském zákoníku, Sborník PÚMS „Aktuální otázky občanskoprávní soudní praxe“, Praha 1965; srov. též stanovisko Nejvyššího soudu Cpj 234/66, jakož i rozhodnutí krajského soudu v Banské Bystrici 10 Co 21/67 (č. 103/1967 Sb. rozh.).

¹³⁾ Srov. též již cit. stanovisko Nejvyššího soudu Cpj 234/66.

Jakým způsobem, resp. jakým prostředkem byl protiprávní zásah uskutečněn, je tedy právně irrelevantní.

Právně nevýznamné je i to, došlo-li k protiprávnímu zásahu ze strany individuálního subjektu — fyzické osoby, anebo právnické osoby — organizace, např. tiskem, rozhlasem, televizí, filmem.

Ad bbb) Další podmínkou zásahu, vedle již zmíněného znaku protiprávnosti, je, aby *zásah byl zároveň objektivně způsobilý přivodit újmu na osobnosti fyzické osoby*.

Není-li tomu tak, nejsou splněny všechny potřebné předpoklady pro vznik zkoumané odpovědnosti.

Vzhledem k úzké spojitosti objektivní způsobivosti zásahu a vznikem újmy jako následku tohoto zásahu, viz o této problematice ještě dále.

Podmínka objektivní způsobivosti zásahu vystupuje výrazně do popředí zejména u zásahů do cti a důstojnosti fyzické osoby. Může však být praktická i u dalších osobnostních práv, jako je např. právo na jméno aj.

Důkazní břemeno o protiprávnosti zásahu, jakož i o jeho objektivní způsobivosti přivodit újmu na osobnosti fyzické osoby zatěžuje postiženou fyzickou osobu.

b) *Imateriální újma na osobnosti fyzické osoby*.

Další podmínkou úspěšné občanskoprávní ochrany osobnosti fyzické osoby je, aby protiprávní zásah vyvolal újmu na osobnosti postižené fyzické osoby, resp. přesněji řečeno, na některé z hodnot — stránek, resp. projevů osobnosti fyzické osoby (např. na tělesné integritě, na cti a důstojnosti apod.).

Svou povahou jde o *újmu nehmotnou* (imateriální, morální, ideální) a tedy nevyjadřitelnou a neocenitelnou přesně v penězích.¹⁴⁾

Přesná neocenitelnost a nevyjadřitelnost nehmotné újmy v penězích ovšem ještě a priori neznamená, že by v těchto případech nemohly peníze — s ohledem na zajištění skutečně účinné ochrany postižených fyzických osob — sloužit jako prostředek určitého zmírnění a vyvážení imateriální újmy pocítované, jak již bylo shora řečeno, v moderních socialistických společnostech leckdy daleko tíživěji než újmy majetkové.

Imateriální újma může spočívat buď v *poruše*, anebo již v *pouhém ohrožení chráněného všeobecného osobnostního právního poměru*, resp. *všeobecného osobnostního práva*.

K naplnění zkoumané podmínky — ke vzniku takto charakterizované imateriální újmy — dochází s ohledem na odlišnou povahu jednotlivých hodnot stránek, resp. projevů (prostě statků) osobnosti fyzických osob *různým způsobem*.

U většiny všeobecných osobnostních práv vzniká s ohledem na povahu

¹⁴⁾ V angloamerickém právu se pro poskytnutí právní ochrany původně vyžadoval důkaz o tzv. special damage. Z této zásady však byly postupem vývoje učiněny výjimky. Tak např. vysílání rozhlasu je tu považováno „as publication in permanent form“, takže je-li difamující povahy, zakládá tzv. libel a žalobu lze podat bez důkazů o tzv. special damage.

zásahu do chráněného osobnostního statku imateriální újma — chápaná ve smyslu vymezeném shora — již v důsledku samotného faktu, že např. došlo k omezení osobní svobody, že bylo použito neoprávněné cizí podobizny apod., neboli již v důsledku samotného protiprávního zásahu. Tyto zásahy jsou — jinak vyjádřeno — již samy o sobě objektivně způsobilé vyvolat vznik újmy. Podmínkou úspěšného poskytnutí občanskoprávní ochrany u většiny všeobecných osobnostních práv tedy není, aby — spolu s protiprávním zásahem — došlo zároveň i ke snížení vážnosti a postavení (reputace) postižené fyzické osoby u ostatních členů společnosti. Tak např. jestliže fotograf neoprávněně vyfotografoval občana na ulici, již tehdy jde o újmu, aniž by bylo dále třeba, aby fotograf použil fotografii této osoby ke snížení její vážnosti apod.

Zvláštní význam však nabývá zkoumaná podmínka zejména tam, kde jde o ochranu občanské cti a důstojnosti fyzické osoby.

Podle celkem souhlasného názoru čs. teorie a judikatury lze v tomto případě o vzniku imateriální újmy — a tedy o podmínce nutné pro úspěšné poskytnutí občanskoprávní osobnostní ochrany — hovořit pouze tehdy, jestliže se protiprávní zásah do cti dotkne mravní integrity fyzické osoby natolik, že zároveň sníží její vážnost u spoluobčanů a tím ohrozí její postavení a uplatnění ve společnosti.¹⁵⁾

Také důkazní břemeno ohledně vzniku újmy zatěžuje postiženou fyzickou osobu.

cc) *Příčinná souvislost (kausální nexus) mezi protiprávním zásahem a imateriální újmu na osobnosti fyzické osoby.*

Další a nezbytnou podmínkou vzniku občanskoprávní odpovědnosti za nemajetkovou újmu způsobenou protiprávním zásahem do všeobecných osobnostních práv fyzické osoby je *objektivně existující příčinná souvislost (kausální nexus) mezi protiprávním zásahem do některého ze všeobecných osobnostních práv a vznikem shora charakterizované újmy, nemajetkové povahy.*

To znamená, že určitý právní subjekt může být činěn odpovědným za takto vzniklou nemajetkovou újmu jen tehdy, jestliže skutečnost, za kterou odpovídá (v daném případě protiprávní zásah) nemajetkovou újmu *způsobila*. Vyzní-li zjištění příčinné souvislosti negativně, je tím bez dalšího odpovědnost určitého právního subjektu vyloučena.

Důkazní břemeno ohledně příčinné souvislosti zatěžuje — právě tak jako u předcházejících podmínek — postiženou fyzickou osobu.¹⁶⁾

Ad b) Pokud jde o *podmínky občanskoprávní odpovědnosti za škodu* vzniklou protiprávním zásahem do všeobecných osobnostních práv fy-

¹⁵⁾ Srov. již cit. práce K. Knapa a J. Švestky v pozn. 12, citované stanovisko Nejvyššího soudu v pozn. 13, rozhodnutí okresních soudů v Bratislavě-městě (14 C 95/66), v Martině (7 C 28/65), v Ústí n. L. (4 C 806/65, 8 C 127/66).

¹⁶⁾ Blíže o příčinné souvislosti Š. Luby, cit. práce v pozn. 2, str. 217 a n.; J. Švestka, cit. práce v pozn. 2, str. 99 a n.; J. Fiala, Důkaz zavinění a občanskosoudní řízení, NČSAV, 1965, str. 79 a n.

zické osoby, ty jsou stejné jako v ostatních případech občanskoprávní odpovědnosti za škodu.

To znamená, že vedle *protiprávního úkonu, škody a příčinné souvislosti* se ke vzniku občanskoprávní odpovědnosti za škodu vyžaduje zásadně i *zavinění* (úmysl nebo nedbalost).

Zproštění (liberace, exkulpace, resp. exonerace) občanskoprávní odpovědnosti

Také při liberaci, resp. exkulpaci (obojí lze pak případně nazvat exonerací) občanskoprávní odpovědnosti za újmy způsobené protiprávním zásahem do všeobecných osobnostních práv, dlužno rozlišovat:

- a) občanskoprávní odpovědnost za nemajetkovou újmu,
- b) občanskoprávní odpovědnost za škodu.

Ad a) Z výše uvedených úvah již vyplynulo, že občanskoprávní odpovědnost za nemajetkovou újmu způsobenou protiprávním zásahem do některého ze všeobecných osobnostních práv fyzické osoby je založena na objektivním principu.

To znamená, že na straně rušitele — původce protiprávního zásahu není vyžadována v žádném případě existence subjektivního faktoru, tj. zavinění (úmyslu anebo nedbalosti).

Z toho důvodu není tudíž právně relevantní, jestliže si rušitel — původce zásahu byl vědom protiprávnosti svého zásahu, spočívajícího např. v nepravdivosti svého skutkového tvrzení či úsudku, ve zkreslenosti svého tvrzení, spoléhal-li se — ať již z jakýchkoli příčin — na pravdivost svých tvrzení, ačkoli tomu tak ve skutečnosti nebylo apod.

Zkoumaná odpovědnost nemůže být tudíž nikdy vyloučena důkazem tzv. *omluvitelného — ospravedlňujícího omylu* (např. důkazem, že původce protiprávního zásahu jednal v dobré víře — bona fide, tj. že podle všech okolností konkrétního případu mohl nepravdivá difamující skutková tvrzení, která uvedl o někom jiném, považovat za pravdivá apod.).¹⁷⁾

Uvažujeme-li z tohoto hlediska, pak okresní soud v Bratislavě-městě např. správně vyhověl žalobě podané ve věci čj. 21 C 1/65, v níž se žalobce domáhal ochrany občanské cti, dotčené zkreslenými údaji v článku uveřejněném v deníku Slovenského výboru ČSM „Smena“ s názvem „Malá sága rodu Witkovských“. Žalovaný — jak uvedený soud případně dovodil — se nemohl úspěšně bránit tím, že článek byl zpracován na základě spisů okresní prokuratury, resp. že byl dokonce schválen gremiální poradou tohoto úřadu.

¹⁷⁾ V sovětském občanském právu srov. např. „Naučno-praktičeskij kommentarij ke GK RSFSR“ (hl. redakce E. A. Flejšicová), Moskva 1965, str. 24. V anglickém právu se v těchto případech hovoří o tzv. „justification“ (blíže o tom viz např. O. H. Phillips, *First Book of English Law*, London 1965; S. B. Marsh, *Outlines of English Law*, London 1907).

Spočívá-li protiprávní zásah do osobnosti jiné fyzické osoby ve *skutkových tvrzeních difamující povahy*, zproští se původce tohoto zásahu odpovědnosti pouze tehdy, prokáže-li (na něm tedy i v tomto směru spočívá důkazní břemeno), že veškerá uvedená *tvrzení jsou pravdivá* (tzv. — důkaz pravdy).¹⁸⁾

Takovýto zásah není protiprávním porušením všeobecného osobnostního práva, neboť uvádění pravdivých skutečností je v souladu se společenským zájmem (princip pravdivosti) a nemůže být proto ani základem úspěšné žaloby na ochranu osobnosti.

Byl-li ovšem důkaz pravdy proveden jen ohledně některých difamujících tvrzení, pak se liberace — ospravedlnění vztahuje pouze na tato tvrzení (tzv. částečný důkaz pravdy).

To, co bylo shora uvedeno, platí samozřejmě v plné míře i pro taková porušení osobního práva na čest a důstojnost, k nimž došlo tiskem, popřípadě jinými hromadnými informačními prostředky (rozhlasem, televizí, filmem).

V této souvislosti je však pro úplnost výkladů nezbytno uvést, že i *uvedení pravdivých tvrzení může za určitých okolností tvořit protiprávní zásah do všeobecných osobnostních práv*, konkrétně pak *do práva na ochranu vnitřní — intimní sféry osobnosti fyzické osoby* (někdy také tzv. právo na osobní soukromí).

Je tomu tak tehdy, jestliže se uvedená pravdivá tvrzení týkají *vnitřní — intimní — soukromé sféry* určité fyzické osoby, kde je její osobní zájem na jejich utajení chráněn i tehdy, jsou-li pravdivé (např. že určitá osoba žije v rozháraném manželství) a dokonce i tehdy, nejde-li vůbec o skutečnosti difamující povahy.

Ad b) V těch případech, kde protiprávním zásahem do všeobecných osobnostních práv fyzické osoby došlo zároveň ke vzniku škody, může se rušitel — původce zásahu zprostit odpovědnosti jen tehdy, prokáže-li, že způsobenou škodu *nezavinil* (tzv. exkulpace).

Zde v důsledku zavedeného principu prezumovaného zavinění pro oblast náhrady škody spočívá důkazní břemeno na škůdci.¹⁹⁾

Subjekty občanskoprávní odpovědnosti

Protiprávní zásah do všeobecných osobnostních práv fyzických osob může ve sféře občanského (soukromého) práva vycházet buď od

1. *jiné fyzické osoby (občana), anebo*
2. *osoby právnické (organizace).*

¹⁸⁾ Na stejném principu stojí i úprava založená čl. 7 GK RSFSR (blíže o tom srov. Naučno-praktičeskij kommentarij ke GK RSFSR, Moskva 1965, pod red. E. A. Flejšicová, str. 24); srov. též A. V. Běljavskij, Suděbnaja zaščita česti i dostoinstva graždan, Moskva 1966, str. 5 a n.

¹⁹⁾ Blíže o těchto otázkách Š. Luby, cit. práce v pozn. 2, str. 596 a n.; J. Švestka, cit. práce v pozn. 2, str. 139 a n.; J. Fiala, cit. práce v pozn. 16, str. 103 a n.

V případech, které v tomto pojednání zkoumáme, může být tedy *subjektem odpovědnosti jak osoba fyzická, tak i osoba právnická.*²⁰⁾

Ad 1. Případy, kdy je ruшитelem — původcem protiprávního zásahu a tím zároveň subjektem odpovědnosti za vzniklou nemajetkovou újmu podle § 11 a n. obč. zák. fyzická osoba, nečiní v praxi celkem žádné obtíže.

V této souvislosti sluší snad pouze poznamenat, že *objektivní charakter občanskoprávní odpovědnosti za imateriální újmu způsobenou zásahem do všeobecných osobnostních práv nevyžaduje, aby na straně fyzické osoby — subjektu odpovědnosti byly splněny všechny potřebné subjektivní (intelektuální a volní) náležitosti.*

Může být proto subjektem této odpovědnosti i nezletilá fyzická osoba, právě tak jako fyzická osoba zbavená, resp. omezená ve způsobilosti k právním úkonům. Takové osoby musí být ovšem při projednávání žaloby na ochranu všeobecných osobnostních práv zastoupeny zákonným zástupcem.

Pokud by ovšem byla protiprávním zásahem fyzické osoby do všeobecných osobnostních práv způsobena zároveň škoda, pak by k *založení odpovědnosti za tuto vzniklou škodu bylo třeba, aby původce protiprávního zásahu byl způsobilý k zavinění* (srov. v tomto směru obecnou zásadu vyslovenou v § 422 obč. zák.).²¹⁾

Ad 2. Podle koncepce odpovědnosti, na kterou se postavil občanský zákoník z roku 1964 (právě tak jako platný hospodářský zákoník číslo 109/1964 Sb. a platný zákoník práce č. 65/1965 Sb.),²²⁾ a jež je zastávána i velkou částí čs. občanskoprávní teorie, je právnická osoba — i pokud jde o porušení (ohrožení) všeobecných osobnostních práv fyzickými osobami za ni jednajícími — *sama subjektem občanskoprávní odpovědnosti.*

Podmínkou ovšem je, že k porušení (ohrožení) těchto osobnostních práv došlo v rámci plnění úkolů této právnické osoby, a to jednáním těch fyzických osob, které za ni tyto úkoly plnily, jako např. jejími pracovníky, členy (jde tu tedy o analogické použití § 421 obč. zák., týkající se odpovědnosti organizace za škody).

Odpovědnost fyzických osob, které jednaly při plnění úkolů za právnickou osobu jejím jménem, se tak omezuje jen na odpovědnost v jejich vzájemném vnitřním — interním, konkrétně v regresním vztahu.²³⁾

²⁰⁾ To, co bylo shora uvedeno, ovšem nutně předpokládá, že organizace-rušitel, proti které žaloba na ochranu všeobecných osobnostních práv směřuje, je *právnickou osobou.*

²¹⁾ O způsobilosti k zavinění srov. podrobně Š. Luby, cit. práce v pozn. 2, str. 122 a n.; J. Švestka, cit. práce v pozn. 2, str. 55 a n.

²²⁾ Dlužno ovšem poznamenat, že ze stejné koncepce odpovědnosti vychází i většina odpovědnostních systémů socialistických právních řádů.

²³⁾ Nesporné je, že tato koncepce odpovědnostního systému plně honoruje sledované reparační a satisfakční zřetele. Otázkou však zůstává, zda tato koncepce tím, že přímý rušitel postiženému přímo neodpovídá, zároveň v dostatečně potřebné míře vyhovuje neméně důležitým zřetelům preventivně výchovným (to je však již otázka, kterou se zde blíže nemohu zabývat).

To, co bylo řečeno shora o právnické osobě jako subjektu odpovědnosti, *platí obecně*, tedy i pro protiprávní porušení (ohrožení) všeobecných osobnostních práv právnickou osobou, *prostřednictvím* tisku, rozhlasu, televize a filmu.

V posléze uvedených případech — v praxi zvláště aktuálních — sluší ve světle výše uvedených výkladů rozlišovat tyto *dvě skupiny případů*:

1. je-li pisatelem článku (resp. autorem relace) *osoba rozdílná od pracovníka vydavatelství, resp. od rozhlasové, televizní, filmové organizace* — právnické osoby, pak se postižený může domáhat ochrany své osobnosti buď na *pisateli článku* (resp. autorovi relace), či na *organizaci* — *právnické osobě* (tento případ bude praktický zejména tam, kde postiženému nebude znám pisatel, ať již proto, že článek byl napsán pod pseudonymem, resp. anonymně), *anebo, což bude v praxi patrně vůbec nejčastější, na obou z nich*;

2. bude-li však pisatelem článku (resp. autorem relace) *pracovník vydavatelské, rozhlasové, televizní, filmové organizace* — právnické osoby, pak s ohledem na výše zmíněnou odpovědnostní koncepci se postižený občan může domáhat přímé ochrany své osobnosti pouze na samotné organizaci — *právnické osobě* (nikoli však již na pracovníkovi). Organizace — *právnická osoba* však může vůči svému pracovníkovi uplatnit postih — regres.²⁴⁾

Jestliže by ovšem pracovník právnické osoby vykročil (vybočil) z rámce plnění jejích úkolů, šlo by o tzv. exces, za který právnická osoba neodpovídá. Za tento exces odpovídá přímo pracovník sám jako samostatná fyzická osoba.

Prostředky občanskoprávní ochrany

Prostředky občanskoprávní ochrany všeobecných osobnostních práv mohou být — právě tak jako u kterýchkoli jiných občanských práv —

1. *obecné*,
2. *zvláštní* (specifické).

Ad 1. K obecným prostředkům občanskoprávní ochrany všeobecných osobnostních práv sluší zařazovat:

- a) *ochranu všeobecnou obrannou svépomocí*,²⁵⁾
- b) *ochranu poskytovanou prostřednictvím místního národního výboru*,
- c) *ochranu soudní — petitorní*, a to
 - aa) *ochranu prostřednictvím předběžného opatření*,
 - bb) *ochranu prostřednictvím určovací žaloby*,
 - cc) *ochranu prostřednictvím žaloby na náhradu škody*.

²⁴⁾ Výjimku z této — jinak obecně se uplatňující — zásady však obsahuje tiskový zákon č. 81/1966 Sb., který stanovil přímou odpovědnost šéfredaktora hromadného informačního prostředku (periodického tisku, rozhlasového, televizního a filmového zpravodajství).

²⁵⁾ Tímto označením — což se dosud v právní teorii většinou nečiní — chceme odlišit tyto případy „obránné svépomoci“ od „svěpomoci útočné“, neboli od „svěpomoci“.

Ad a) Podmínky pro ochranu prostřednictvím obranné svépomoci stanoví § 6 obč. zák.

Podle cit. ustanovení hrozí-li bezprostředně neoprávněný zásah do práva (roz. jakéhokoli práva, tedy i všeobecného osobnostního práva), může ten, kdo je takto ohrožen (tedy vždy jen sám ohrožený), přiměřeným způsobem zásah sám odvrátit (není snad třeba blíže vysvětlovat, že v moderní civilizované společnosti jde o zcela výjimečný prostředek ochrany práva).

Dlužno ovšem poznamenat, že s ohledem na povahu všeobecných osobnostních práv bude tento druh právní ochrany přicházet v praxi v úvahu jen velmi zřídka.

Zvláštní případy obranné svépomoci, které by mohly přijít v praxi při útoku na chráněné osobní — nehmotné statky v úvahu již častěji, jsou upraveny v §§ 416, 417 a 418 obč. zák. (jde o případy odvrácení škod, jakož i případy nutné obrany a krajní nouze).²⁶⁾

Ad b) Předpoklady pro poskytnutí předběžné právní ochrany prostřednictvím národního výboru stanoví § 5 obč. zák.

Podle cit. ustanovení platí, že je-li socialistické soužití porušeno zřejmým (roz. evidentním — nesporným) zásahem do práva (roz. jakéhokoli, tedy i všeobecného osobnostního práva), lze se na základě návrhu domáhat právní ochrany u MNV, tedy u orgánu, u kterého jsou dány předpoklady pro poskytnutí rychlé ochrany práva postiženého. Tento orgán může *předběžně* zásah do práva buď zakázat, anebo uložit, aby byl odstraněn nastalý závadný stav. Právo domáhat se ochrany u soudu tím ovšem není dotčeno. Jakmile však soud v předmětné věci rozhodne, rozhodnutí MNV ztrácí bez dalšího právní účinnost.

O praktické použitelnosti této právní ochrany u zkoumaných všeobecných osobnostních práv platí s ohledem na jejich povahu v podstatě totéž, co bylo řečeno již shora sub 1.

Ad c) aa) V praxi vzniká někdy otázka, je-li při ochraně všeobecných osobnostních práv vůbec přípustné *předběžné opatření* ve smyslu § 74 o. s. ř.

Podle mého názoru ano, neboť i tento právní prostředek ochrany může v určitých případech tvořit vhodný doplněk celkové právní ochrany všeobecných osobnostních práv.

Předběžné opatření může být v řízení z porušení (ohrožení) všeobecných osobnostních práv — popřípadě i před jeho zahájením — povoleno soudem tehdy, jestliže je nebezpečí, že by výkon soudního rozhodnutí mohl být jinak později ohrožen. Jelikož občanský soudní řád obsahuje pouze příkladný výpočet předběžných opatření, soud bude v konkrétním případě porušení všeobecných osobnostních práv muset volit vždy takové předběžné opatření, které by odpovídalo jeho povaze.

bb) Podle okolností konkrétního případu může postižený použít i *jiných právních prostředků soudní ochrany než ty, které jsou uvedeny v § 13 obč. zák.*

²⁶⁾ Blíže o tom viz J. Švestka, cit. práce v pozn. 2, str. 8 a n.

Jmenovitě jde o různé druhy určovacích žalob — návrhů, směřujících ke zjištění, že žalobci — navrhovatelovi přísluší určité individuální všeobecné osobnostní právo.

Podmínkami přípustnosti těchto určovacích návrhů ovšem je, aby navrhovatel jednak prokázal naléhavý právní zájem na určení práva (§ 80, písm. c) o. s. ř.), jednak aby bylo vyloučeno podat v téže době buď zdržovací, nebo odstraňovací žalobu.

Pro úplnost sluší poznamenat, že rozsudečné výroky znějící na určení nepředpokládají výkon rozhodnutí (exekuci).

cc) Jestliže protiprávním zásahem do všeobecných osobnostních práv vznikla postiženému zároveň i materiální újma — škoda, přísluší mu též právo domáhat se soudně náhrady škody (§ 16 obč. zák.). Toto právo na náhradu škody se řídí obecnými zásadami platnými pro případy odpovědnosti za škodu (§§ 420, 421 obč. zák.).

Ad 2. Největší a nejpraktičtější význam pro ochranu všeobecných osobnostních práv má specifická soudní (petitorní) ochrana stanovena v § 13 obč. zák.

Ke specifickým právním prostředkům soudní ochrany všeobecných osobnostních práv patří:

a) právo domáhat se toho, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů (tzv. žaloba zdržovací — negatorní);

b) právo domáhat se odstranění následků protiprávních zásahů (tzv. žaloba odstraňovací — restituční);

c) právo domáhat se přiměřeného zadostiučinění (tzv. žaloba na přiměřené zadostiučinění — satisfakci).²⁷⁾

Ad a) Nezbytnou podmínkou žaloby — návrhu na upuštění od neoprávněných zásahů je, aby protiprávní zásah trval, resp. pokračoval anebo aby existovalo konkrétní nebezpečí (hrozba) jeho opakování v budoucnu (in futuro).²⁸⁾

Tento právní prostředek směřující k zastavení dalšího rušení má tedy jasně preventivní dosah a povahu.

Nemá však místa tam, kde zásah byl již zcela ukončen a kde zároveň neexistuje žádné konkrétní nebezpečí jeho opakování.

Tak např. ve věci čj. 4 C 154/64 okresní soud ve Svitavách uložil kromě jiného povinnost upustit od šíření zpráv, že jejich dcera zemřela proto,

²⁷⁾ a) V této souvislosti je třeba uvést, že všechny uvedené žaloby přísluší postiženému i tehdy, nepřísluší-li mu zároveň vůbec žaloba na náhradu škody. — b) Podle sovětské občanskoprávní úpravy (čl. 7 GK RSFSR) přichází mezi členy určitého kolektivu soudní ochrana zásadně až při opakovaném zásahu porušující čest a důstojnost fyzické osoby. Při prvním zásahu je případ projednáván soudružským soudem. Došlo-li ovšem k útoku na čest a důstojnost fyzické osoby v tisku, který je vydáván, netoliko pro členy kolektivu, ve kterém napadený žije, pak již při prvním útoku projednává ochranu soud.

²⁸⁾ Podobnou úpravu obsahuje výslovně např. i § 85, odst. 1, písm. b) maďarského občanského zákoníku.

že se bránila pokusu znásilnění ze strany zemřelého syna navrhovatelů a nikoli tak, jak prokazují výsledky vyšetřování příslušných orgánů.

V jiné věci čj. 9 C 123/64 obvodní soud pro Prahu 1 uložil odpůrci povinnost zdržet se napříště jakýchkoli vyjadřování o díle navrhovatele ještě před tím, než dílo vůbec zhlédne.

Při výkonu — exekuci rozsudečných výroků znějících na zákaz — zdržení se protiprávních zásahů (ad factum omittendum) přichází pro nesplnění autoritativně založené povinnosti soudem, a tedy při každém budoucím rušení osobnosti, v úvahu stanovení pokut podle § 351 o. s. ř.

Zaplacení pokuty neosvobozuje ovšem povinného splnit soudní rozhodnutí.

Ad b) U práva na odstranění následků protiprávního zásahu je nezbytnou podmínkou, aby *následky²⁹⁾ nastalého porušení všeobecného osobnostního práva ještě trvaly, byť třeba protiprávní zásah sám již skončil (pominul).*

Zásah, k němuž dojde (např. nepravdivým sdělením v tisku o nečestném jednání určité fyzické osoby), skončí již uveřejněním tohoto sdělení, leč jeho následek, tj. morální újma na osobnosti projevující se snížením vážnosti postiženého v očích ostatních spoluobčanů ve společnosti, trvá i nadále, popřípadě delší dobu.

Podstatou tohoto právního prostředku soudní ochrany je — pokud je to ovšem s ohledem na povahu věci vůbec možno — odstranit existující závadné následky (závadný stav) vyvolané protiprávním zásahem a tím obnovit (restituovat) stav, který tu byl ještě před tím, než došlo k zásahu do všeobecných osobnostních práv, resp. který by tu byl, kdyby k tomuto zásahu nebylo vůbec došlo (tzv. restituční cíl). Tato žaloba musí tedy obsahovat petit směřující k odstranění určitého nastalého závadného stavu, popř. směřujícího k obnovení nastolení určitého původního stavu.

Pokud jde v těchto případech o výkon (exekuci) rozhodnutí, bude v praxi přicházet v úvahu použití § 350 o. s. ř. Ukládá-li podle cit. ustanovení vykonávané rozhodnutí, aby povinný podle něho provedl pro neoprávněného nějakou práci (a tak vše uvedl ve stav stanovený rozsudkem), kterou může vykonat i někdo jiný než povinný, povolí soud oprávněnému, aby si dal práci, o kterou jde, provést někým jiným anebo aby si ji provedl sám, a to na náklad povinného. To může být praktické např. zejména v těch případech, kdy byla rušiteli uložena povinnost uveřejnit opravu článku v tisku apod.³⁰⁾

²⁹⁾ Zmíněné následky neznamenají existenci hmotné újmy — škody. Tato žaloba nemá s otázkou náhrady škody nic společného.

³⁰⁾ Podobnou úpravu obsahuje i čl. 24, § 1 polského občanského zákoníku a § 85, odst. 1, písm. d) maďarského občanského zákoníku. Zcela zvláštní právní úpravu obsahuje sovětské občanské právo. Soud svým rozhodnutím založeným na čl. 7 GK RSFSR může povinnému subjektu uložit pokutu (štraf), pro případ, že povinnost uloženou mu tímto rozhodnutím nesplní. Pokuta je ukládána ve prospěch státu (pokud jde o její výši, srov. čl. 406 GK RSFSR). Jejím splněním (roz. pokuty) se však povinný subjekt nezbavuje splnění povinnosti uložené mu soudním rozhodnutím.

Ad 3. Zvláštním právním prostředkem soudní ochrany všeobecných osobnostních práv je konečně žaloba — návrh, aby bylo postiženému přiznáno přiměřené zadostiučinění — satisfakce (§ 13, věta druhá obč. zák.).

Touto úpravou dává občanský zákoník soudu možnost, aby postiženému přiznal i zadostiučinění, které by se — v určitých případech i přes odstranění následků protiprávního zásahu a obnovení původního stavu, resp., což bude asi nejčastější, všude tam, kde zásah nebylo možno úplně odčinit obnovením původního stavu — jevílo přiměřeným.

Jsou-li in concreto dány shora uvedené podmínky pro přiznání zadostiučinění, pak podle našeho názoru soud *musí* (přestože se v § 13 obč. zák. výslovně hovoří o tom, že soud „*může*“) žalobě — návrhu na přiznání zadostiučinění vyhovět (jde tedy — jinak vyjádřeno — ze strany postižené fyzické osoby o právní nárok). Tento závěr je podle našeho názoru v plném souladu s povahou všeobecných osobnostních vztahů, jakožto významné součásti občanskoprávních (soukromoprávních) vztahů, ovládaných principem rovnosti. Kromě toho při zaujetí opačného stanoviska by se rozhodnutí soudu mohlo i z procesního hlediska stát těžko přezkoumatelným.³¹⁾

Na tuto otázku byl ovšem v čs. literatuře vysloven i odchylný názor, dovozující, že slovo „*může*“ má být vykládáno podle jeho gramatického významu a že tedy soud rozhoduje o zadostiučinění — satisfakci podle svého „volného“ uvážení.³²⁾

Tato nejjasnost v teorii i praxi vede dnes k tomu, že se ozývají hlasy, aby za účelem zamezení jakýchkoli pochybností, zejména pak s ohledem na přiměřené posílení právní ochrany osobnosti fyzické osoby, bylo při eventuální novelizaci občanského zákoníku v § 13 obč. zák. jasně stanoveno, za jakých podmínek má postižený na zadostiučinění právní nárok.³³⁾

I o přiznání zadostiučinění soud může rozhodnout *toliko na návrh* postižené fyzické osoby, resp. osob uvedených v §§ 14, 15 obč. zák. (jde tedy i tu vždy o návrhové řízení).

Návrh na zadostiučinění může znít přímo *na určitou — konkrétní formu zadostiučinění*. Postižená fyzická osoba však může požadovat pouze *všeobecně „přiměřené zadostiučinění“*.

Pokud jde o *formu* zadostiučinění, občanský zákoník hovoří pouze o poskytnutí „*přiměřeného zadostiučinění*“.

³¹⁾ Toto stanovisko bylo vysloveno již ve Sborníku cit. v pozn. 12. Stejně Š. Luby, Občanskoprávní ochrana osobnosti, Právní obzor č. 9/1968, str. 789; J. Eliáš, Ochrana osobnosti v soc. občanském právu, Právník č. 3/1966. V širších souvislostech se k této problematice ve stejném smyslu vyjadřují J. Hrdlička, Může či musí, Právník č. 5/1966 (který jako první u nás podnětně zahájil k těmto otázkám diskusi).

³²⁾ Učebnice čs. občanského práva, I., Bratislava 1965, str. 180. Ve stejném smyslu v širších souvislostech se k této problematice vyjadřují i J. Boguszak, Uvážení při aplikaci práva, Soc. zákonnost č. 2/1967 a J. Říha, K otázce může či musí, Právník č. 7/1966.

³³⁾ V tomto smyslu upravuje tuto otázku i čl. 7 GK RSFSR, § 85, odst. 1, písm. c) maďarského obč. zák. a čl. 24, § 1 polského obč. zák.

Tato zákonná formulace byla od samého počátku účinnosti nového občanského zákoníku předmětem různých úvah i výkladů, a je třeba říci, že i různých pochybností.

Z počátku účinnosti nového občanského zákoníku převládl v právní teorii i praxi názor, že s ohledem na *povahu* upravovaných všeobecných osobnostních vztahů a funkci zadostiučinění může mít zadostiučinění pouze formu morálního — imateriálního plnění, resp. jinak vyjádřeno, že může mít pouze morální — imateriální obsah (např. ve formě veřejně učiněného prohlášení — odvolání protiprávního výroku, event. v nějaké jiné podobné — vždy však morální — formě, jako např. uveřejnění odsuzujícího rozsudku apod.)³⁴⁾

Nemůže být sporu o tom, že v celé řadě případů právě morální forma zadostiučinění splní účel a funkci sledované občanskoprávní úpravou ochrany osobnosti.³⁵⁾

S rozvíjející soudní praxí se však počaly objevovat názory, že zákonný pojem přiměřeného zadostiučinění nevylučuje event. možnost, aby v *určitých případech bylo poskytnuto i majetkové — materiální plnění* (konkrétně plnění v penězích).³⁶⁾

Argumentovalo a argumentuje se zejména tím, že v určitých případech porušení všeobecných osobnostních práv to může být právě toliko peněžité plnění, které bude s ohledem na učiněný protiprávní zásah s to přispět k účinnému zmírnění a vyvážení nastalé imateriální újmy. Uvádí se i to, že majetkové — peněžité plnění jako prostředek zmírnění a vyvážení imateriální újmy zná občanský zákoník také v jiných případech (srov. konkrétně možnost přiznání peněžitého plnění za vytrpěné bolesti a ztížení společenského uplatnění — § 444 obč. zák.).

Mezi zastánci tohoto názoru však není jednoty v tom, komu má takovéto peněžité plnění vlastně připadnout, totiž zda přímo postiženému, či — jak bývá někdy též uvažováno — nějaké třetí osobě (např. Čs. červenému kříži).³⁷⁾

³⁴⁾ Z toho vychází také maďarská občanskoprávní úprava (srov. § 85, odst. 1, písm. c) i polská občanskoprávní úprava (čl. 24, § 1).

³⁵⁾ Š. Luby, Ochrana osobnosti občana v návrhu občanského zákoníka, Právní obzor č. 2/1963; též autor, Občianskoprávna ochrana osobnosti, Právní obzor 9/1968; K. Knap—J. Švestka, Právo na ochranu osobnosti v občanském zákoníku, Sborník Aktuální otázky občanskoprávní soudní praxe, Praha 1965, učebnice občanského práva 1965, sv. I, str. 171; na toto stanovisko se také zatím postavila i dosavadní soudní praxe — srov. rozh. okresního soudu v Ústí n. Or. 4 C 85/66, v Martině 7 C 22/65, v Litoměřicích 8 C 317/65 aj., včetně Nejvyššího soudu (srov. Cpj 234/66).

³⁶⁾ J. Eliáš, Ochrana osobnosti v socialistickém občanském právu, Právník č. 3/1966; tyto hlasy však odezněly také na půdě občanskoprávní sekce PÚMS, která se těmito otázkami podrobně zabývala na jednom ze svých podzimních zasedání v roce 1966.

³⁷⁾ J. Eliáš, cit. práce v pozn. 36, str. 205, se přimlouvá za to, aby sankce tohoto druhu nabyla ukládána ve prospěch postižené fyzické osoby. Argumentuje v podstatě tím, že takovéto sankce čs. občanské právo již zná (§ 457, odst. 2 obč. zák.). Vzorem mu přitom byl patrně čl. 448 polského obč. zák., podle kterého v případě úmyslného porušení osobnostního statku může postižený žádat, aby rušitel zaplatil

Podle mého názoru se jeví adekvátním a z hlediska společenských důsledků únosným připustit v těch případech, kde by zásah do všeobecných osobnostních práv fyzické osoby znamenal nějaké závažnější *ztížení společenského postavení a uplatnění její osobnosti*, určité zmírnění a vyvážení nastalé imateriální újmy i *cestou přiměřeného majetkového (peněžitého) plnění jako formy zadostiučinění*.

Takové pojetí, resp. právní úprava by podle našeho názoru netoliko zintenzívnily ochranu osobnosti fyzických osob (satisfakční hledisko), nýbrž by zároveň přispěly ke zvýšení pocitu vědomí odpovědnosti všech třetích osob za to, aby k protiprávním zásahům do všeobecných osobnostních práv nedocházelo (preventivní hledisko). Tím by samozřejmě došlo k rozšíření těch — zatím stanovených — případů v čs. občanském právu, kdy je poskytována materiální satisfakce i za imateriální újmu.³⁸⁾

V této souvislosti ovšem považujeme za potřebné vyslovit své pochybnosti o tom, že by v tomto ohledu bylo možno vystačit (jak to bez dalšího prosazují někteří zastánci zmírňování imateriální újmy přiměřeným materiálním plněním) s dosavadní úpravou § 13 obč. zák. a jeho výkladem.

Podle našeho názoru nelze zapomínat na to, že občanskoprávní odpovědnost stanovená v cit. ustanovení je — jak bylo již ostatně dovozeno — odpovědností objektivní, tj. bez zřetele na zavinění rušitele. Tento druh občanskoprávní odpovědnosti je nepochybně přiměřený, únosný a přijatelný tam, kde je *satisfakce za protiprávní zásah do všeobecných osobnostních práv poskytována ve formě morálního — imateriálního plnění*.

Máme však již vážné pochybnosti o tom, zda by bylo právně — politicky

určitou peněžní částku Červenému kříži (blíže o tom např. A. Wolter, Prawo cywilne, Zarys zarys ogólny, 1967, str. 15 a n.; J. Wiszniewski, Zarys prawa cywilnego, Warszawa 1969, str. 60 aj.). V tomto směru však nelze s J. Eliášem souhlasit, neboť jde o řešení, které je svou ryze penální — represivní podstatou neadekvátní a disfunkční povaze občanskoprávních poměrů. Odkaz na cit. § 457, odst. 2 obč. zák. činěný J. Eliášem není též případný, neboť i o něm podle mého názoru platí totéž, co bylo řečeno shora o plnění satisfakce třetí osobě.

³⁸⁾ Dosud je tomu v platném čs. právu pouze v případech zmírňování a vyvažování bolesti a ztížení společenského uplatnění — dřívější zohyzdění (§ 444 obč. zák.), ve stejných případech upravovaných § 196 zák. práce, jakož i v případě jednorázového odškodnění poskytovaného podle § 200 zák. práce.

Máme za to, že v čs. právním řádu by toto pojetí, resp. právní úprava měly být s ohledem na prohloubení všestranné ochrany osobnosti fyzických osob důsledně rozšířeny i na oblast práva autorského, kde zejména organizace mají možnosti porušovat práva autorů, aniž by uložením sankce imateriální povahy byly nějak zvlášť citlivě dotčeny (§ 32, odst. 1 autorského zákona č. 35/1965 Sb.), resp. na oblast právu podobných, jako je právo vynálezcké, objevitelské apod.

Část socialistického zákonodárství i teorie vůbec neuznává možnost nápravy nemajetkové újmy majetkovým plněním (tak je tomu např. v sovětském i rumunském zákonodárství i teorii; srov. k tomu učebnice sovětského občanského práva, sv. I. z r. 1965 [hl. red. Rjasancev] a sv. I. z r. 1908 [hl. red. Krasavčikov]; učebnici rumunského občanského práva [Tratat de drept civil], Bukurešť 1968). Na druhé straně jiná část socialistického zákonodárství i teorie celkem obecně tento způsob nápravy při nemajetkových újmách připouští (srov. např. čl. 52 bulharského zákona o závazcích a smlouvách).

únosné a společensky přijatelné založit *stejně přísnou objektivní odpovědnost i pro případy, kde by jako forma zadostiučinění bylo za vzniklou imateriální újmu poskytováno materiální — peněžité plnění.*

Podle našeho názoru by proto bylo správné stanovit v občanském zákoníku možnost přiznání materiálního plnění jako formy satisfakce za nastalou imateriální újmu pouze za *těch samých podmínek, jako je tomu za platného právního stavu již u bolestného a ztížení společenského uplatnění (zohyzdění), tj. za podmínek platných pro úspěšné přiznání práva na náhradu škody.* Vyjádřeno zcela konkrétně, považovali bychom právně i společensky za únosné a přijatelné, připustit možnost materiální formy satisfakce — vedle ostatních podmínek — zároveň za *podmínky zásadní existence zavinění na straně rušitele zásahu do všeobecných osobnostních práv.*

Teoretickým důvodem pro stanovení právní úpravy tohoto druhu je skutečnost, že *materiální forma zadostiučinění se svou počstatou nesporně přibližuje náhradě škody.*

Závěrem této kapitoly dodáváme, že bychom nepovažovali za teoreticky správné a prakticky žádoucí, aby pro tyto případy materiální satisfakce byly snad stanoveny nějaké limity.³⁹⁾

Význam času pro uplatnění občanskoprávní odpovědnosti ochrany všeobecných osobnostních práv

Čas jako právně relevantní skutečnost se při porušení (ohrožení) všeobecných osobnostních práv může — teoreticky uvažováno — uplatnit celkem ve *třech* právních institucích:

1. *v promlčení,*
2. *v propadnutí práva* (v německém právu tzv. (Rechtsverwirkung),
3. *v zániku — ztrátě práva* (prekluze).

Ad 1. Všeobecná osobnostní práva, jako prototyp osobních práv vůbec, nepodléhají v čs. občanském právu promlčení (srov. arg. § 100, odst. 2 obč. zák.). Jsou tedy nepromlčitelná.

Pro jejich uplatnění však nejsou procesně právními předpisy stanoveny ani nějaké procesní lhůty.

Vzniklo-li však postiženému protiprávním zásahem do všeobecného osobnostního práva právo na náhradu škody, to jako právo ryze majetkové povahy, promlčení nepochybně podléhá. Platný československý občanský zákoník stanoví pro promlčení práva na náhradu škody jednak lhůtu subjektivní (počítanou ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o škodě, jakož i o odpovědné osobě), jednak *lhůtu objektivní* (počítanou od škodné události). Subjektivní lhůta je *jednoroční*. Objektivní lhůta činí *deset let*

³⁹⁾ Pro úplnost poznamenávám, že za správnou nepovažuji ani tu dnešní občanskoprávní úpravu a pracovněprávní úpravu, které zavedly limitaci u částek tvořících bolestné a nápravu za ztížení společenského uplatnění.

při úmyslném zavinění a tři léta při jiných formách zavinění. Žádnou objektivní promlčecí lhůtou není však uplatnění práva na náhradu škody omezeno, je-li jeho předmětem škoda, resp. přesněji újma na zdraví (§ 106 obč. zák.).⁴⁰⁾

Ad 2. Vzdor tomu, že uplatnění všeobecných osobnostních práv není podrobeno žádným časovým mezím v podobě promlčecích lhůt, *není nicméně čas a jeho uplynutí pro uplatnění těchto práv zcela bez právního významu.*

Uplynutí určitého času může mít i u všeobecných osobnostních práv určitou relevanci. V prvé řadě v tom, že po uplynutí delší doby může být potřeba nápravy formou zdravotní, restituční, resp. satisfakční žaloby již menší.

Podle mého názoru je třeba jít dále a soudit, že uplynutí času může mít právní relevanci dokonce i pro samotnou existenci všeobecného osobnostního práva, neboť po uplynutí určitého delšího období může např. zaniknout právní zájem na přiznání práva na zadostiučinění vůbec (v právní teorii se hovoří o tzv. Rechtsverwirkung).

Ad 3. Všeobecná osobnostní práva podle platného občanského zákoníku nepodléhají ani prekluzi, neboli jsou neprekludovatelná.

Časové meze v podobě prekluzivních lhůt jsou však při osobnostní ochraně stanoveny jednak v tiskovém zákoně č. 81/1966 Sb., jednak v zákoníku práce č. 65/1965 Sb. (o tom viz dále).

II. Pracovněprávní odpovědnost

V komplexní ochraně všeobecných osobnostních práv v soukromoprávních vztazích, tj. ve vztazích mezi jedinci ovládaných principem rovnosti, se významně uplatňuje i *pracovněprávní odpovědnost* stanovená v zákoníku práce č. 65/1965 Sb.

Podle § 60, odst. 2 zák. práce má pracovník právo vyslovit při změně zaměstnání nesouhlas s posudkem o své pracovní činnosti (jde o tzv. pracovní posudek, který je třeba odlišovat od potvrzení o zaměstnání), podaný jeho bývalým zaměstnavatelem a domáhat se zákonným způsobem, tj. prostřednictvím rozhodčího řízení, do 3 měsíců ode dne, kdy se o posudku dozvěděl, event. soudní cestou, úpravy posudku.

Citované ustanovení zákoníku práce připouštějící možnost domáhat se úpravy pracovního posudku však podle našeho názoru nikterak nevylučuje možnost použití ustanovení § 11 a n. obč. zák., která mají pro obecnou povahu svých prostředků právní ochrany nesporně širší (obecný) dosah.⁴¹⁾

⁴⁰⁾ Blíže o tom J. Švestka, Některé aktuální otázky promlčení, Právník č. 2/1966.

⁴¹⁾ Po dodání této studie do tisku došlo k vydání zákona č. 153/1969 Sb., kterým došlo i v této oblasti k určitým — nikoli však zásadně podstatným — změnám.

III. Odpovědnost stanovená tiskovým zákonem č. 81/1966 Sb.

Významný doplněk soukromoprávní ochrany všeobecných osobnostních práv tvoří v oblasti působení hromadných informačních prostředků také § 20 tiskového zákona č. 81/1965 Sb.

Podle cit. zákona se občan, o němž byl v hromadném informačním prostředku uveřejněn nepravdivý či pravdu zkreslující údaj, jenž se dotkl jeho cti, může domáhat uveřejnění opravy.

K uplatnění tohoto práva na uveřejnění opravy je třeba písemně vyzvat šéfredaktora nejdéle do dvou měsíců po uveřejnění inkriminovaných údajů, a to s návrhem na znění opravy. Jestliže nejdéle do osmi dní po výzvě k opravě nedošlo v časopisu nebo v jiném periodickém tiskopisu k nápravě (a to v nejbližším čísle připraveném po výzvě k uveřejnění opravy), je třeba podat nejdéle do patnácti dní návrh na soudní rozhodnutí. Jinak toto právo zaniká — § 19 tiskového zákona (shora uvedené lhůty jsou tedy propadné).

Závěrem je však třeba i tu dodat, že zánikem (prekluzí) zkoumaného práva na opravu podle cit. tiskového zákona není nikterak dotčeno právo na uplatnění občanskoprávních prostředků ochrany podle občanského zákoníka (viz shora).

Při úvaze o prohloubení právní ochrany všeobecných osobnostních práv i na tomto úseku by podle mého názoru bylo přiměřené rozšířit dosavadní právní úpravu o další zvláštní právní prostředek ochrany, a sice o *tzv. právo na odpověď* (le droit de réponse).

Postup uplatnění tohoto práva by měl být obdobný uplatňování práva na uveřejnění opravy.

Ad B.

VEŘEJNOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST

I. Trestněprávní odpovědnost

Zvláštní zájem, který má socialistická společnost a stát na ochraně všeobecných osobnostních práv i ve vztazích mezi jedinci navzájem, se mj. projevuje v tom, že *ochranu všeobecných osobnostních práv honoruje také trestní právo*.

Trestní právo tak činí ukládáním trestních sankcí za určité neoprávněné zásahy do celé řady osobních — imateriálních statků. Ze skutkových podstat obsažených v trestním zákonu lze příkladně uvést zejména trestné činy proti životu a zdraví v hlavě VII. tr. zák. (§ 219 a n.), trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti v hlavě VIII. tr. zák. (§ 231 a n.). Z ostatních skutkových podstat budiž učiněna alespoň zmínka o § 198 tr. zák. týkající se hanobení národa, rasy a přesvědčení, o § 215 tr. zák. sankcionující týrání svěřené osoby, o § 216 tr. zák. stanovící sankce za

únos a konečně — nikoli však v poslední řadě — o § 206 tr. zák. upravující trestněprávní následky pomluvy.⁴²⁾

Trestněprávní odpovědnost však je — na rozdíl od občanskoprávní odpovědnosti — založena na principu zavinění (v některých případech, jako např. u pomluvy, dokonce na kvalifikovaném zavinění, tj. úmyslu).

Její podmínky jsou tudíž zásadně jiné než podmínky, které jsou stanoveny pro občanskoprávní odpovědnost za porušení všeobecných osobnostních práv. Již s ohledem na tuto skutečnost lze proto soudit, že by sama trestněprávní ochrana těchto práv nebyla dostatečnou garancí pro jejich všestranně účinnou právní ochranu. Proto také dnes nabývá takového významu podstatně širší občanskoprávní ochrana založená na objektivním principu.⁴³⁾

Konkurence trestněprávní odpovědnosti při porušení všeobecných osobnostních práv a občanskoprávní odpovědnosti, z nichž každá sleduje své zcela specifické právněpolitické cíle, je *samozřejmě možná* (tyto dva druhy právní odpovědnosti se tedy vzájemně nekonzumují).

Promlčení (resp. přesněji řečeno, svou teoretickou povahou vlastně prekluze) trestního stíhání ve shora uvedených případech se řídí obecným ustanovením § 67 tr. zák.

II. Odpovědnost podle zákona č. 38/1961 Sb. o místních lidových soudech

V úzké souvislosti s trestněprávní odpovědností sluší se alespoň stručně zmínit o odpovědnosti podle zákona č. 38/1961 Sb. o místních lidových soudech.

Ze skutkových podstat této odpovědnosti je třeba upozornit na § 19 cit. zák., postihující protiprávní zásahy do cti a důstojnosti fyzické osoby.

III. Správněprávní (administrativněprávní) odpovědnost

Správní právo se podílí na komplexní ochraně všeobecných osobnostních práv zejména zákonem o úkolech národních výborů při zabezpečování soc. pořádku č. 60/1961 Sb.

Ze skutkových podstat této správněprávní odpovědnosti sluší upozornit na § 38 zák. č. 60/1961 Sb., postihující zejména protiprávní útoky na čest a důstojnost fyzických osob.

Promlčení (resp. přesněji řečeno, svou teoretickou povahou vlastně prekluze) správního stíhání se ve shora uvedeném případě řídí § 24 zák. č. 60/1961 Sb.

⁴²⁾ Podobně jako naše trestní právo postihuje trestně pomluvu např. také § 130 tr. zák. RSFSR.

⁴³⁾ Právě tak usuzuje i sovětská právní teorie a praxe (srov. např. Naučno-praktičeskij kommentarij ke GK RSFSR — pod redakcí E. A. Flejšicové, Moskva 1966, str. 23).

Betrachtungen zur Verantwortlichkeit für Verletzungen (Gefährdung) der allgemeinen Persönlichkeitsrechte

ZUSAMMENFASSUNG

I. Die Persönlichkeit physischer Personen kommt gesetzmässig in den verschiedensten Sphären des Gesellschaftslebens zur Geltung. Es ist deshalb ganz natürlich, dass sich an der rechtlichen Regelung, Sicherung und dem Schutze der allgemeinen Persönlichkeitsrechte, mittels derer sich u. a. die Persönlichkeit und die Individualität der Subjekte im gesellschaftlichen Leben ausgeprägt äussert, Bestimmungen mehrerer Rechtszweige der tschechoslowakischen Rechtsordnung beteiligen. Es handelt sich hier einerseits um die Verfassung der ČSSR (vergl. Artikel 19, 28, 30, 31, 32, 34, 36) und um weitere tschechoslowakische Rechtsvorschriften aus der Sphäre des s. g. öffentlichen Rechts, andererseits um Bestimmungen des s. g. Privatrechts.

Die Aufmerksamkeit der Studie konzentriert sich hauptsächlich auf die Sphäre des s. g. Privatrechts, in dieser dann auf das bürgerliche Recht und in seinem Rahmen widmet sie sich der im bürgerlichen Gesetzbuch festgesetzten Verantwortlichkeit (zivilrechtliche Verantwortlichkeit).

II. Die gültige Regelung des bürgerlichen Gesetzbuches setzt neben den gemeinen Mitteln des Rechtsschutzes der allgemeinen Personenrechte im § 13 verhältnismässig sehr ausführlich auch die spezifische Verantwortlichkeit für ihre Verletzung (Gefährdung) fest.

Die Funktion und das rechtspolitische Ziel der zuletztgenannten Art der zivilrechtlichen Verantwortlichkeit, d. h. der spezifischen Verantwortlichkeit laut § 13 des bürgerlichen Gesetzbuches besteht darin, in der Form der Auferlegung einer neuen Pflicht auf den Störer-Urheber des unberechtigten Eingriffes in der Richtung einzuwirken, dass er

- a) weitere unberechtigte Eingriffe unterlässt (das präventive Moment);
- b) die Folgen des unberechtigten Eingriffes beseitigt (das Restitutionsmoment);
- c) dem Betroffenen Satisfaktion darbieten (das Satisfaktionsmoment).

Die Verantwortlichkeit für eine durch unberechtigte Verletzung (Gefährdung) der allgemeinen Persönlichkeitsrechte entstandene nicht materielle Benachteiligung ist auf einem objektiven Prinzip begründet, d. h. ohne Berücksichtigung des Verschuldens des Störers. Dadurch unterscheidet sich diese zivilrechtliche Verantwortlichkeit in ausgeprägter Weise von der strafrechtlichen Verantwortlichkeit, resp. von der administrativrechtlichen Verantwortlichkeit, bei welchen als notwendige Voraussetzung einer erfolgreichen Schutzgewährung eine verschuldete Verletzung-Gefährdung des betreffenden allgemeinen Personenrechts bestehen muss. In einigen Fällen der strafrechtlichen Verantwortlichkeit ist sogar eine qualifizierte Verschuldung-Vorsatz erforderlich.

III. Folgende Bedingungen (Voraussetzungen) sind notwendig zur Entstehung der objektiven Verantwortlichkeit für eine durch einen rechtswidrigen Eingriff (durch Verletzung oder Gefährdung) in die allgemeinen Persönlichkeitsrechte verursachte nichtmaterielle Benachteiligung:

- a) die Rechtswidrigkeit des Eingriffes und seine objektive Fähigkeit eine Benachteiligung der Persönlichkeit einer physischen Person herbeizuführen;
- b) die Existenz einer immateriellen Benachteiligung in der Form einer Gefährdung, resp. Störung der geschützten persönlichen Werte;
- c) die Existenz eines Kausalnexus zwischen a) und b).

Besondere Aufmerksamkeit wird in diesem Zusammenhang besonders einer Analyse der Fälle gewidmet, wo es sich um keinen rechtswidrigen Eingriff handelt, obwohl er nach aussen hin als dem Recht widersprechend erscheint.

IV. Ein rechtswidriger Eingriff in die allgemeinen Persönlichkeitsrechte physischer Personen kann in der Sphäre des bürgerlichen (privaten) Rechts, entweder von einer physischen Person (dem Bürger) oder einer juristischen Person (Organisation) stammen.

Fälle in welchen eine physische Person laut § 11 ff. des bürgerlichen Gesetzbuches zum Störer-Urheber des rechtswidrigen Eingriffes und damit auch gleichzeitig zum Subjekt der Verantwortlichkeit für die entstandene nichtmaterielle Benachteiligung wird bilden im grossen und ganzen weder in der Theorie noch in der Praxis Schwierigkeiten.

Nach der Konzeption der Verantwortlichkeit, auf welche sich das bürgerliche Gesetzbuch aus dem Jahre 1964 stellte und die auch von einem grossen Teil der tschechoslowakischen zivilrechtlichen Theorie vertreten wird, ist die juristische Person — auch wenn es um eine Verletzung (Gefährdung) der allgemeinen Personenrechte durch eine für sie handelnde physische Person geht — selbst Subjekt der zivilrechtlichen Verantwortlichkeit. Es besteht aber die Grundbedingung, dass es zur Verletzung (Gefährdung) dieser Personenrechte im Rahmen der Aufgabenerfüllung dieser juristischen Person gekommen ist und zwar durch Handlungen der physischen Personen, die in ihrem Auftrage diese Aufgaben erfüllten, zum Beispiel durch ihre Angestellten oder Mitglieder (es handelt sich hier also um eine analogische Applikation des § 421 der bürgerlichen Gesetzbuches, der die Verantwortlichkeit einer Organisation für Schäden betrifft). Die Verantwortlichkeit physischer Personen, die während der Aufgabenerfüllung im Namen der juristischen Person handelten, beschränkt sich so nur auf die Verantwortlichkeit im gegenseitigen inneren Ersatzanspruch.

V. Die Mittel des zivilrechtlichen Schutzes der allgemeinen Persönlichkeitsrechte können — genau wie bei allen anderen bürgerlichen Rechten — 1. allgemeine oder 2. besondere (spezifische) sein.

Zu den spezifischen Rechtsmitteln des gerichtlichen Schutzes der allgemeinen Personenrechte gehört:

- a) das Recht zu fordern, dass von dem unberechtigten Eingriff abgesehen wird (die s. g. negatorische Klage);
- b) das Recht die Beseitigung der Folgen rechtswidriger Eingriffe zu fordern (die s. g. Restitutionsklage);
- c) das Recht eine angemessene Genugtuung zu fordern (die s. g. Klage auf angemessene Genugtuung — Satisfaktion).

Von diesen Rechtsmitteln wird in der Studie besonders dem Recht eine Satisfaktion zu fordern Aufmerksamkeit gewidmet. Der Autor kommt hier unter anderem zur Schlussfolgerung, dass es unter bestimmten Umständen bei einer fühlbaren Verletzung der allgemeinen Personenrechte angebracht wäre dem Urheber des Eingriffes auch event. die Pflicht einer materiellen (finanziellen) Satisfaktion aufzuerlegen und trägt in diesem Sinne Vorschläge de lege ferenda vor.

VI. Die allgemeinen Persönlichkeitsrechte, als Prototyp der persönlichen Rechte überhaupt, unterliegen im tschechoslowakischen bürgerlichen Recht keiner Verjährung (vergl. § 100, Abs. 2 d. BGB). Für ihre Geltendmachung bestehen aber auch in den prozessrechtlichen Vorschriften keine Prozessfristen. Falls aber dem Betroffenen durch den rechtswidrigen Eingriff in die allgemeinen Persönlichkeitsrechte ein Recht auf Schadenersatz entstanden ist, unterliegt dieses zweifellos als ein Recht von rein materiellem Charakter der Verjährung.

ných odvetní materiální výroby (a především do zemědělství, které se tak postupně stává integrující součástí celého národního hospodářství).

Realizaci těchto rozvoji naznačených vývojových tendencí našeho zemědělství, zejména pokud mají probíhat v podmínkách tržního hospodářství, není si dost dobře možno představit bez všestranného využití kooperativních a integračních vztahů ve styku a spolupráci jak mezi samotnými zemědělskými podniky družstevního i státního sektoru, tak i mezi nimi a jejich přirozenými nezemědělskými partnery. K úkolům této socialistické integrace musí přitom patřit především mobilizace dosud rozptýlených prostředků a síl zemědělských výroben, zpracování a napřimování